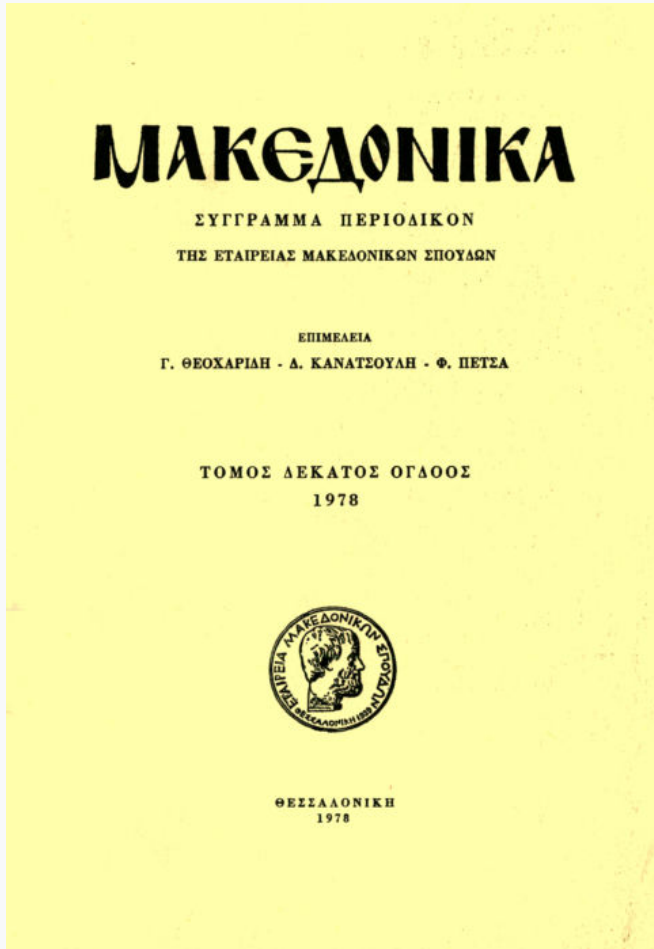

Μακεδονικά

Τόμ. 18, Αρ. 1 (1978)

Μια ελληνική μαρτυρία από τη Βιέννη για τις πρώτες συλλήψεις των συνεργατών του Ρήγα Βελεστινλή

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.490](https://doi.org/10.12681/makedonika.490)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1978). Μια ελληνική μαρτυρία από τη Βιέννη για τις πρώτες συλλήψεις των συνεργατών του Ρήγα Βελεστινλή. *Μακεδονικά*, 18(1), 92-102. <https://doi.org/10.12681/makedonika.490>

ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΕΝΝΗ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ
ΤΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗ

Ξεφυλλίζοντας τους καταλόγους των ελληνικών εγγράφων των Κρατικών 'Αρχείων της ρουμανικής πόλης Βρασον και μάλιστα το αρχείο του Σιατιστινού μεγαλέμπορου της ίδιας πόλης Μιχαήλ Τσοῦμπρου ἐνετόπισα μιὰν ἐπιστολή σταλμένη ἀπὸ τὴ Βιέννη στίς 29 Δεκεμβρίου 1797 μὲ ἀποστολέα τὸ γνωστὸ Ἑλληνα ἔμπορο Χρήστο Μάνο καὶ παραλήπτη τὸν Τσοῦμπρο¹. Τὸ πράγμα βέβαια θὰ περνοῦσε ἀπαρατήρητο ἂν στὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ δὲν ἀναφερόταν ἡ σύλληψη ἐνὸς Ἑλληνα ἐμποροῦ τῆς Βιέννης, τοῦ Εὐστρατίου Ἀργέντη, τοῦ γνωστοῦ συνεργάτη τοῦ Ρήγα Βελεστινλή καὶ τοῦ «ρωμαϊκοῦ τυπογράφου» τῆς Βιέννης, ποῦ φυσικὰ εἶναι ὁ Γεώργιος Πούλιος. Ὁ Dumitru καὶ ἡ Elena Limona δὲ σχολίασαν τὸν κατάλογο τους—οὔτε φυσικὰ καὶ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴν—πέρασε μάλιστα ἀσχολίαστη καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐρευνητὲς ποῦ ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ Ρήγα². Καὶ ὅμως: ἡ μαρτυρία αὐτὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀστριακές, εἶναι ἀπὸ τὶς λίγες σύγχρονες ἐλληνικές μαρτυρίες ποῦ ἔχουμε καὶ ποῦ ἀναφέρονται στὶς πρῶτες συλλήψεις τῶν συνεργατῶν τοῦ Ρήγα³ ἀπὸ τὴ βιεννέζικη ἀυτονομία.

Γιὰ τὸν ἀποστολέα τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς Χρήστο Μάνο⁴ γνωρίζουμε ὅτι ἡ οἰκογένειά του ἦταν ἐγκατεστημένη στὸ Μελένικο, αὐτὸς ὅμως γεννήθηκε στὴν Κατράνιτσα τῆς Μακεδονίας τὸ 1737· στὰ 1775 πρέπει νὰ βρι-

* Ὅλες οἱ ἡμερομηνίες ἀναγράφονται σύμφωνα μὲ τὸ νέο (Γρηγοριανὸ) ἡμερολόγιο.

1. Dumitru καὶ Elena Limona, Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului de la orașul Stalin (Brașov), τ. 1, Βουκουρέστι 1958, σ. 552 (ἀριθ. ἐγγρ. 1730).

2. Μιὰ βιβλιογραφικὴ ἀνασκόπηση τῶν ἐρευνῶν ποῦ ἔγιναν τὰ τελευταῖα χρόνια γιὰ τὸ Ρήγα ὀφείλουμε στὴν Cornelia Paracostea-Danielopolu, Rigas Velestinlis et les recherches contemporaines, «Revue des études Sud-est européennes» 11(1973) 563-567.

3. Κυριότερη βιβλιογραφία ἀναφερόμενη στὴ σύλληψη τοῦ Ρήγα καὶ τῶν συνεργατῶν του μὲ βάση τὰ ἀστριακὰ ἔγγραφα: Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλή καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων ἐκ τῶν ἐν Βιέννῃ ἀρχείων ἐξαχθέντα καὶ δημοσιευθέντα ὑπὸ Αἰμιλιανοῦ Λεγρὰνδ μετὰ μεταφράσεως ἐλληνικῆς ὑπὸ Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου, Ἀθήνα 1891· Σπ. Λάμπρου, Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα, Ἀθήνα 1892, Dušan Pantelić, Pogibija Rige iz Fere (= Ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα Φεραίου), «Bras-tvo» 25 (1931) 130-174, Λ. Βρανόση, Ρήγας [Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 10], Ἀθήνα ἄ.ἔ. ὅπου ἐξετάζονται προβλήματα τοῦ φιλολογικοῦ ἔργου τοῦ Ρήγα, Πολ. Ἐνεπέκιδης, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν συντρόφων τοῦ Ρήγα, «Θεσσαλικά Χρονικά» 6(1955).

4. Μετὰ τὸ θάνατό του συνηθίζοταν ἡ οἰκογένειά νὰ ἀποκαλεῖται Χρηστομάνου.

σκόταν στη Νάουσα—έκει μάλιστα γεννήθηκε ο γιός του 'Αναστάσιος. 'Αργότερα έντοπίζεται στη Νίσα (Niš) μαζί με τους Σίνα που είχαν έρθει από την Μοσχόπολη¹. Διατηρεί όμως τους δεσμούς του με το Μελένικο, όπου, σύμφωνα με το κτηματολόγιο της παλιάς αυτής μακεδονικής πόλης, είχε αρκετή περιουσία². Στά 1795 έγκαταστάθηκε οριστικά στη Βιέννη μαζί με το δευτερότοκο γιό του 'Εμμανουήλ και αρχίζει μιá θαυμαστή έμπορική δραστηριότητα που θα τη συνεχίσουν οί γιοί του 'Αναστάσιος και 'Εμμανουήλ και τὰ έγγονία του³. Για τόν παραλήπτη της έπιστολής, τó Μιχαήλ Τσούμπρο από τη Σιάτιστα, έχουμε βέβαια περισσότερες πληροφορίες όφειλόμενες κυρίως στις έρευνες των γνωστών μελετητών των έλληνορουμανικών έμπορικων σχέσεων Dumitru και Elena Limona. 'Ο Μιχαήλ 'Ιω. Τσούμπρος (1753ci-1805) άρχισε την έμπορική του δραστηριότητα πολύ νωρίς· ήδη τó 1774 τόν έντοπίζουμε στη Θεσσαλία άσχολούμενο με έμπορικές υποθέσεις⁴. Στά 1782 έγκαθίσταται στó Βρασον, νυμφεύεται την κόρη τού ντόπιου πετυχημένου έμπορου 'Ιω. Boghici, Παρασκευή, και ταυτόχρονα παίρνει την καισαρο-βασιλική (αυστριακή δηλ.) ύηκότητα—παύοντας βέβαια νά είναι όθωμανός ύπηκοος. 'Απ' έδω και πέρα άρχίζει ή μεγάλη επιχειρηματική δραστηριότητα τού Τσούμπρου που καλύπτει σχεδόν όλον τó βαλκανικό χώρο: Τιμισοάρα, Lugoj, Sinminclaus, Ciacova, Βελιγράδι, Vîrseţ, Zemün, Varadin, Osec, Slivno, Tîrnovo, Σέρρες, Πέστη, Λειψία, Sibiu, 'Ιάσι, Γαλάτσι, Βουκουρέστι, ΚΠολη, Σμύρνη, Τρίκαλα, Λάρισα, Θεσσαλονίκη, Τεργέστη. Και οί περισσότεροι από τούς έμπορικούς πράκτορες του είναι 'Έλληνες (και ιδιαίτερα Σιατιστινοί)· άναφέρω λογουχάρη μερικούς από αυτούς: Κωνσταντίνος Τσιντσιμπίρης, που είναι και κουνιάδος του, Νίκος Δημητρίου Τούνας, Χατζητριαντάφυλλος Δόσιος, Νικόλαος 'Ιω. Ρήγας, συγγενής τού Τσούμπρου, Μιχαήλ Γεωργ. Σιλαπένης, Παύλος Οικονόμου, Γεώργιος Τουρούτζιας κ.ά.⁵.

Φυσικά ιδιαίτερα πυκνές είναι οί έμπορικές σχέσεις του με τούς 'Έλληνες έμπορευόμενους της Βιέννης. Στην έποχή μάλιστα αυτή που μās ένδιαφέρει (τελευταία πενταετία δηλ. τού 18ου αιώνα) είχε έμπορικό πράκτορα τó Μελενικιώτη Χρήστο Μάνο. 'Ο τελευταίος πληροφοροόσε τόν Τσούμπρο συχνά από τη Βιέννη, καθώς φαίνεται από τó άρχείο τού Τσούμπρου, για έμπορικές και άλλες υποθέσεις⁶· στη συνέχεια τόν άντικατέστησε ή

1. Γ. Σ. Λατοῦ, Σίμων Σίνας, 'Αθήνα 1972, σ. 14-15.

2. Α. Χρηστομάνου-Καλίνσκη, Οί εκ Μελενίκου Χρηστομάνοι, «Σεραϊκά Χρονικά» 1(1953) 187.

3. 'Ο.π., σ. 189.

4. E. και D. Limona, Aspecte ale comerţului braşovean în veacul al XVIII-lea. Negustorul aromân Mihail Țumbru, «Studii și Materiale de istorie medie» IV (1960) 525-564.

5. Limona, Catalogul, σ. VII (είσαγωγή).

6. Σε μιάν έπιστολή του από 28 Σεπτεμβρίου 1976 άπευθυνόμην στόν Τσούμπρο ό Σερ-

εταιρεία Νικόλαος Δάρβαρις καὶ υἱοί¹. Μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς πληροφορο-
σησης τοῦ Τσοῦμπρου γιὰ τὴν πορεία τῶν ὑποθέσεων γράφτηκε καὶ ἡ ἐπι-
στολή αὐτὴ τοῦ Χρήστου Μάνου πρὸς τὸ Μιχαὴλ Τσοῦμπρο. Ἀξίζει μά-
λιστα νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Χρῆστος Μάνος καὶ σὲ μιὰν ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ
πρὸς τὸν Τσοῦμπρο, ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1798, πληροφορεῖ τὸν Τσοῦμπρο ὅτι
ὁ Ἀργέντης «βρίσκεται ἀκόμη στὴ φυλακὴ»².

Ἡ ἐπιστολή. Γράφτηκε στὶς 29 Δεκεμβρίου 1797 καὶ ἔφτασε στὸ
Βραζον στὶς 10 Ἰανουαρίου τοῦ 1798. Ἀρχικὰ γίνεται λόγος γιὰ τὸν ἔμπορο
τῶν Σερρών Ἰωάννη Χατζηδημητρίου μὲ τὸν ὁποῖο συνεργαζόταν ὁ Τσοῦμ-
προς, ἀλλὰ καὶ ὁ Χρῆστος Μάνος. Μὲ τὸ Χατζηδημητρίου ὑπῆρχε μάλι-
στα καὶ κάποια ἐκκρεμότητα, γιὰτι περίμεναν ὁ Χρῆστος Μάνος (καὶ ὁ
Τσοῦμπρος ποῦ ἦταν καὶ αὐτὸς ἐνδιαφερόμενος) ἀπὸ τὸ Σερραῖο ἔμπορο
μαρτυρικὸ γράμμα, ποῦ θὰ τὸ χρησιμοποιοῦσαν σὲ δίκη στὴ Βιέννη, στὸ
Landrecht, στὴ διαμάχη τους μὲ τὸν Εὐστράτιο Ἀργέντη. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ
ὑπάρχει μεγάλῃ ἀλληλογραφία ἀνάμεσα στὸ Χρῆστο Μάνο (καὶ στὸ Δάρ-
βαρι Ἐπειτα) καὶ στὸ Μιχαὴλ Τσοῦμπρο. Φαίνεται μάλιστα πὼς ἡ δίκη αὐ-
τὴ ἦταν πολὺ σημαντικὴ, γιὰτι γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ γράμ-
ματος (ποῦ ἀρνοῦνταν νὰ ὑπογράψει ὁ Χατζηδημητρίου) εἶχε ἐνοχληθεῖ καὶ
ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀπὸ τὸν πρεσβευτὴ τῆς Αὐστρίας στὴν Κων-
σταντινούπολη³. Στὸν οἰκουμενικὸ θρόνο τότε ἦταν ὁ Γρηγόριος Ε',—πρῶτη
πατριαρχία Ἀπρίλιος 1797-Δεκέμβριος 1798. Τελικὰ ἀπ' ὅσο ξέρομε ἀπὸ
τὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου Τσοῦμπρου ἡ δίκη αὐτὴ δὲν τελείωσε· συνεχίστηκε
ὁμως καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀργέντη μὲ ὑπόδικους τοὺς κληρονόμους του⁴.

ραῖος ἔμπορος Χατζηδημητρίου εἶχε τὴν πληροφορία ἀπὸ τὸ Χρῆστο Μάνο ὅτι εἶχαν
κηρύξει πτώχευση οἱ παρακάτω ἔμπορικοὶ οἰκοὶ τῆς Βιέννης: Δημ. Ψαρᾶ, Μάμαρα, Θεοδ.
Κοϊοπαύλου, Μανούση, Τούνα, Φρόνιμου, Τουροῦντζία, Δημ. Χατζόπουλου καὶ Παύλου Οἰ-
κόνομου, Εὐστρ. Ἀργέντη καὶ Ν. Χατζημόσκου· L i m o n a, Catalogul, σ. 532 (ἔγγρ. 1670).

1. Βλ. ἐπιστολὴ τῆς ἐταιρείας τοῦ Δάρβαρι ἀπὸ 2/13 Ἰουλίου 1792 πρὸς τὸν Τσοῦμπρο:
L i m o n a, ὁ.π., σ. 555 (ἀριθ. ἔγγρ. 1745 κ.λ.). Ὁ Δημήτριος Δάρβαρις συνδέοταν μὲ
φιλία μὲ τὸν Ρήγα Φεραῖο· βλ. Νί κ ο υ Βέ η, Δημητρίου Ν. Δαρβάρεως, Ἀφιέρωμα εἰς
Ρήγαν Βελεστινλήν-Φεραῖον μετ' αὐτογράφων σημειωμάτων τοῦ Πρωτομάρτυρος, «Πρα-
κτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» 19 (1944) 356-372.

2. L i m o n a, ὁ.π., σ. 552 (ἀριθ. ἔγγρ. 1731).

3. L i m o n a, ὁ.π., σ. 553 (ἀριθ. ἔγγρ. 1734)—ἡμερομηνία ἐπιστολῆς Χρήστου Μάνου
πρὸς Τσοῦμπρο 19 Φεβρουαρίου 1798 (1 Μαρτίου 1798). Ὁ Πατριάρχης θὰ πρέπει νὰ ἔγρα-
ψε στὸ μητροπολίτη Σερρών Κωνστάντιο (1791-1811) νὰ φροντίσει γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ
μαρτυρικοῦ αὐτοῦ γράμματος· ὁ Κωνστάντιος ὁμως φαίνεται ὅτι εἶχε ὀρισμένες ἀντιρρή-
σεις—ἄλλωστε κατὰ τὴν ἐπιστολὴ ποῦ ἐξετάζουμε ἐδῶ ὁ μητροπολίτης «χωρὶς νὰ λάβῃ
ἄσπρα δὲν θέλει νὰ ὑπογραφῆῃ» πρβλ. Γ. Σ. Α λ α ἴ ο υ, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἔμπορικὸς οἶκος Ἀρ-
γέντη, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Βιέννης, Εἰς Μνήμην Κωνσταντίνου Ι.
Ἀμάντου, Ἀθήνα 1960, σ. 173-176.

4. L i m o n a, Catalogul, passim· πρβλ. Γ. Α λ α ἴ ο υ, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἔμπορικὸς οἶκος

Στή συνέχεια ο Χρήστος Μάνος πληροφορεί τον Τσομπρο για τὰ τραγικά γεγονότα πού είχαν λάβει χώρα λίγες μέρες πριν στή Βιέννη. Και πρώτα βέβαια ή σύλληψη του Εδσπρατίου 'Αργέντη' είναι ό έμπορος, πού όπως ειπώθηκε, τους έχει απασχολήσει με τὸ θέμα τῆς διαμάχης τους στο δικαστήριο. 'Ο Χρήστος Μάνος δέν είναι ούτε λεπτομερειακός άλλ' ούτε βέβαια και άποκαλυπτικός στήν έπιστολή του αυτήν. 'Ο φόβος άλλωστε τῆς αὐστριακῆς λογοκρισίας δέν του επέτρεπε αναλυτικότερη πληροφόρηση' μέσα όμως από τις λίγες άράδες τῆς έπιστολῆς αὐτῆς παρουσιάζονται οί δραματικές μέρες τῶν 'Ελλήνων τῆς Βιέννης, πού έβλεπαν τή σύλληψη πολλῶν συμπατριωτῶν τους από τὰ όργανα τῆς αὐστριακῆς άστυνομίας. 'Ο 'Αργέντης συλλαμβανόταν, κατά τόν Χρήστο Μάνο, μόνον «διά κάποια σφάλματά του»· για τὰ ίδια σφάλματα είχαν συλληφθεί ό «ρωμαϊκός τυπογράφος», ό Γ. Πούλιος, «και άλλοι δύο Ρωμαίои». 'Ο 'Αργέντης μάλιστα ήταν σέ άπομόνωση στήν αὐστριακή φυλακή και δέν μπορούσε «νά τόν άνταμόση κανέναν». 'Η έπιστολή αὐτή προσδιορίζει με σαφήνεια τις πρώτες συλλήψεις του κύκλου τῶν όπαδῶν του Ρήγα. Στήν Τεργέστη τὰ γεγονότα με τή σύλληψη του Ρήγα είχαν ξεελιχθεί ραγδαία τὸ βράδυ τῆς 19 Δεκεμβρίου 1797¹. Από τὰ έντυπα και τήν έπιστολή πού κατασχέθηκαν στήν Τεργέστη ένοχοποιήθηκαν πολλοί 'Ελληνες τῆς Βιέννης². Στάλθηκε λοιπόν από τήν τοπική αὐστριακή διοίκηση τῆς Τεργέστης έπιππος ταχυδρόμος στή Βιέννη πού θά τήν ενημέρωνε για τή σύλληψη του Ρήγα και τὸ δίχτυ τῆς συνωμοσίας του μέσα στήν καρδιά τῆς αυτοκρατορίας τῶν 'Αψβούργων. 'Ο ταχυδρόμος κάλυψε τήν άπόσταση Τεργέστη-Βιέννη σέ πέντε μέρες (20-24 Δεκεμβρίου). Τὸ ίδιο βράδυ (τῆς 24 Δεκεμβρίου) με διαταγή του ύπουργου τῆς αὐστριακῆς άστυνομίας Pregon συλλαμβάνονταν οί πρώτοι ύποπτοι συνεργάτες του Θεσσαλου έπαναστάτη³.

Για όλες τις ένέργειες τῆς αὐστριακῆς διοίκησης στήν Τεργέστη και τῆς βιεννέζικης άστυνομίας ενημερώθηκε άμέσως ό αυτοκράτορας Φραγ-

«'Αργέντη», σ. 173-176.

1. Έγγραφο του βαρώνου Brigido, διοικητή τῆς Τεργέστης, προς τόν 'Υπουργό τῆς 'Αστυνομίας Pregon ('Α μ α ν τ ο ς, σ. 2-5).

2. Από τους πρώτους πού ή συμμετοχή τους άποκαλύφτηκε στήν ομάδα του Ρήγα ήταν ό Εδσράτιος 'Αργέντης ('Α μ α ν τ ο υ, 'Ανεκδοτα Έγγραφα, σ. 2-39 κ.λ.).

3. Στο έγγραφο του ύπουργου τῆς αὐστριακῆς άστυνομίας Pregon προς τόν αυτοκράτορα Φραγκίσκο από 25 Δεκεμβρίου 1797 διαβάζουμε: «Έλαβον άμέσως κατά τήν νύκτα τὰ αναγκαία μέτρα, πριν οί έδῶ 'Ελληνες πληροφορηθοῦν εκ Τεργέστης περι τῆς κρατήσεως του Βελεστινίη. Συνεπεία τῶν μέτρων τούτων άπεδείχθη ότι πολλοί 'Ελληνες εις τήν έδῶ αγοράν είχαν γνῶσιν τῆς συγγραφῆς και διαδόσεως τῶν άκρω έπαναστατικῶν βιβλίων και δι' αὐτὸ έφυλακίσθησαν ἤδη πέντε έξ αὐτῶν τήν παρελθοῦσαν νύκτα». 'Α μ α ν τ ο υ, δ.π., σ. 8-11, 12-15. 'Ο Pregon με έπιππο ταχυδρόμο ενημέρωνε τήν ίδια μέρα και τὸ διοικητή τῆς Τεργέστης για τις ένέργειές του στή Βιέννη, 'Α μ α ν τ ο υ, δ.π., σ. 10-13.

κίσκος, πού σημειώανε μάλιστα τὶς παρατηρήσεις τοῦ στὰ ἔγγραφα τῆς πορείας τῶν ἀνακρίσεων τῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν.

Θὰ οταματήσουμε στὴν περίπτωση τῶν πρώτων συλλήψεων τῶν συνεργατῶν τοῦ Ρήγα Βελεστινλή. Πρῶτος βέβαια εἶναι ὁ Εὐστράτιος Ἀργέντης ἀπὸ τὰ σημαντικότερα μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Βιέννης, κάτοικος τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ Fleischmarkt, χορηγὸς τοῦ Ρήγα· ποιὰ εἶναι τὰ «σφάλματά» του ἀναλύονται στὴν περίληψη τῶν πρακτικῶν τῶν σκληρῶν ἀνακρίσεων πὸ ἀκολούθησαν μετὰ τῆ σύλληψή του: ὁ δεσμός του μὲ τὸ Ρήγα καὶ ἡ οικονομικὴ καὶ ἠθικὴ ὑποστήριξη σ' αὐτόν¹. ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι χάρις στὸν Ἀργέντη διοχετεύονταν στὴν ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ βιβλία καὶ ἄλλο ἐπαναστατικὸ ὕλικό πὸ θὰ χρησίμευε γιὰ τὴν ἀφύπνιση τοῦ σκλαβωμένου Γένους. Ὁ ἴδιος σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάκριση ἔφυγε τὰ ἐπαναστατικὰ τραγούδια τοῦ Ρήγα μαζί μὲ ἄλλους ὁμοϊδεάτες του στὴν κατοικία του². Τὴν ἐμπορικὴ δραστηριότητα τοῦ οἴκου Εὐστρατίου Ἀργέντη μετὰ τὴ σύλληψη, φυλάκιση καὶ ἐκτέλεση τοῦ ἱδρυτῆ της συνέχισαν οἱ ἐπίτροποί του. Ὁ ἴδιος ὁ Χρῆστος Μάνος στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Τσοῦμπρο μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ «εἶχαν βουλώσει καὶ τὴν καντζελαριαν του, ὅμως πάλιν ἐξεβουλώθη καὶ ὁ ἐπίτροπός του ἀκολουθεῖ τὴν κορρеспонδενξίαν του καὶ πληρωμάς του». Ἐπίτροπός του βέβαια ἦταν ὁ Λαρισσαῖος Ἀνδρέας Μαχούτης³, συνεργάτης τοῦ Ἀργέντη καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους συλληφθέντες, πὸ ἀποφυλακίστηκε μάλιστα στὶς 26 Δεκεμβρίου ὡς «εὐπαρησίαστος μάρτυς»⁴. Ὁ Μαχούτης μαζί μὲ τὸ Χιώτη Κωνσταντῖνο Ἄμοιρο διηθύνουν τὶς ἐργασίες τοῦ οἴκου Ἀργέντη ὡστόσο ἤλθε ἀπὸ

1. Ὁ Λάμπρος, Ἀποκαλύψεις, σ. 25, ἐπισημαίνει ὅτι ὁ Ἀργέντης προκατέβαλε ἐστὶ τὴ δυνατότητα νὰ τυπώσει τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίον. Πρβλ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. ιζ'-ιθ', 85-87.

2. Πολὺ πετυχημένα σημειώθηκε ἀπὸ τὸν εἰδικὸ μελετητὴ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων στὴ Βιέννη Γ. Λάιο ὅτι ὁ οἶκος Ἀργέντη μαζί μὲ τὸ τυπογραφεῖο τῶν Μαρκίδων Πούλιου «εἶχε καταστῆ τὸ κύριον πατριωτικὸν κέντρον καὶ ὀρηγῆριον τοῦ Ρήγα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Γένους». Γ. Λάιο, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὸς οἶκος «Ἀργέντη», σ. 167. Στὰ αὐστριακὰ ἔγγραφα συγχέονται τὰ ὀνόματα Εὐστράτιος καὶ Εὐστάθιος, πρβλ. Legend - Λάμπρος, ὅ.π., σ. 14-15, 18-19, 58-59, κ.λ., Lirona, ὅ.π., passim. Πρβλ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. ιζ'-ιθ', 84-87 (ὅπου κατὰθεση τοῦ Ἀργέντη). Σημειῶνω ἐδῶ ὅτι τὸ σπίτι τοῦ Ἀργέντη, ὅπου χόρευαν καὶ τραγουδοῦσαν οἱ Ἕλληνες πατριῶτες τὸ «Ὡς πότε παληκάρια», βρισκόταν πολὺ κοντὰ στὸ Ὑπουργεῖο Ἀστυνομίας, Π. Ἐνεπεκίδης, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν συντρόφων τοῦ Ρήγα, σ. 9.

3. Οἱ Legend - Λάμπρος, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 14-15, 18-19 κ.λ., καὶ Ὁ Σπ. Λάμπρος, Ἀποκαλύψεις, σ. 67, τὸν ἀναφέρουν Μακότη ἢ Μασούτη πρβλ. Λάιο, Ὁ ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὸς οἶκος «Ἀργέντη», σ. 169.

4. Legend - Λάμπρος, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 18-19. Πρβλ. Ἀμάντου, ὅ.π., σ. 14-23.

τῆ Σμύρνης καὶ ἀνέλαβε τῆ διεύθυνση ὁ «βαρυπενθής» ἀδελφός του Ζωρζής. Ὁ οἶκος παρέμεινε, μὲ τὴν ἴδια ἐπωνυμία: «Εὐστράτιος Ἀργέντης καὶ Σία»¹. Πάντως γιὰ τὸν ἐμπορικὸ οἶκο Ἀργέντη οἱ Αὐστριακοὶ ἔδειξαν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γι' αὐτὸ καὶ γράφουν στὰ ἔγγραφα τῆς ἀνάκρισης ὅτι ἀπελευθέρωσαν τὸ Μαχούτη καὶ τὸν Ἄμοιρο γιὰ νὰ «διεξάγῳσι τὶς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ὑποθέσεις, αἰτινες δὲν ἠδύναντο νὰ παύσωσιν ἀνευ οὐσιώδους ζημίας διὰ τὴν ἐνταῦθα ἀγοράν»².

Ὁ Μαχούτης πρέπει νὰ ὑπῆρξε πολὺ «εὐπαρησίαστος μάρτυς»—γι' αὐτὸ ἄλλωστε οἱ Αὐστριακοὶ μερίμνησαν ἰδιαίτερα γιὰ τὴν περίπτωσή του³. Μαζὶ μὲ τὸν Ἀργέντη εἶχε συλληφθεὶ καὶ ὁ Γεώργιος Πούλιος· τὰ αὐστριακὰ ἔγγραφα μάλιστα μᾶς πληροφοροῦν ὅτι αὐτὸς συνελήφθη στὶς 25 Δεκεμβρίου 1797⁴. Ὁ Γεώργιος Πούλιος ἦταν ὁ μόνος ὑπεύθυνος ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τοῦ γνωστοῦ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου τῆς Βιέννης Μαρκίδων Πούλιου, ἀφοῦ ὁ ἀδελφός του καὶ συνιδιοκτῆτης τοῦ τυπογραφείου Πόπλιος Πούλιος ἀπουσίαζε γιὰ δευτεῖες στὴ Μολδοβλαχία⁵. Ὁ Γ. Πούλιος ἐνοχοποιήθηκε καὶ συνελήφθη γιὰτὶ ἀνάμεσα στὰ ἄλλα: «πρὸ πέντε ἑβδομάδων ἐξετυπώθη ἐν τῷ τυπογραφεῖῳ του ἡ προμνημονευθεῖσα προκήρυξις, ὅτι καταναλώθησαν πρὸς τοῦτο δύο ὄλαι νύκτες, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐπεσπεύσθη ἐκτάκτως ὑπὸ τοῦ σχεδὸν πάντοτε παρόντος Βελεστινλῆ καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ἐστάλησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ τελευταίου τούτου τὰ ἐκτυπωθέντα τρισχίλια ἀντίτυπα»⁶. Ἀπὸ τὶς ἐρευνες τοῦ Γ. Λαῖου μαθαίνουμε ὅτι ὁ Πούλιος μετὰ τὶς ἀνακρίσεις, σὰν αὐστριακὸς ὑπήκοος ποῦ ἦταν, ἀπελάθηκε (28 Ἀπριλίου 1798) καὶ κατέφυγε στὴν πολίχνην Fürth κοντὰ στὴ Νυρεμβέργη⁷. Ἀργότερα

1. Γ. Λαῖου, Ὁ ἐν Βιέννη ἐμπορικὸς οἶκος «Ἀργέντη», σ. 169, 177-179. Πρβλ. καὶ τὴν ἀλληλογραφία Χρήστου Μάνου (καὶ Δάρβαρι ἔπειτα) μὲ τὸν Τσοῦμπρο (Limona, Catalogul, passim). Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ ἀναφορὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ οἴκου Ἀργέντη, βλ. Ἀμάντου, ὁ.π., σ. 43-45.

2. Legrand - Λάμπρου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 112-113, 128-129... Πρβλ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 24-25 κ.λ.

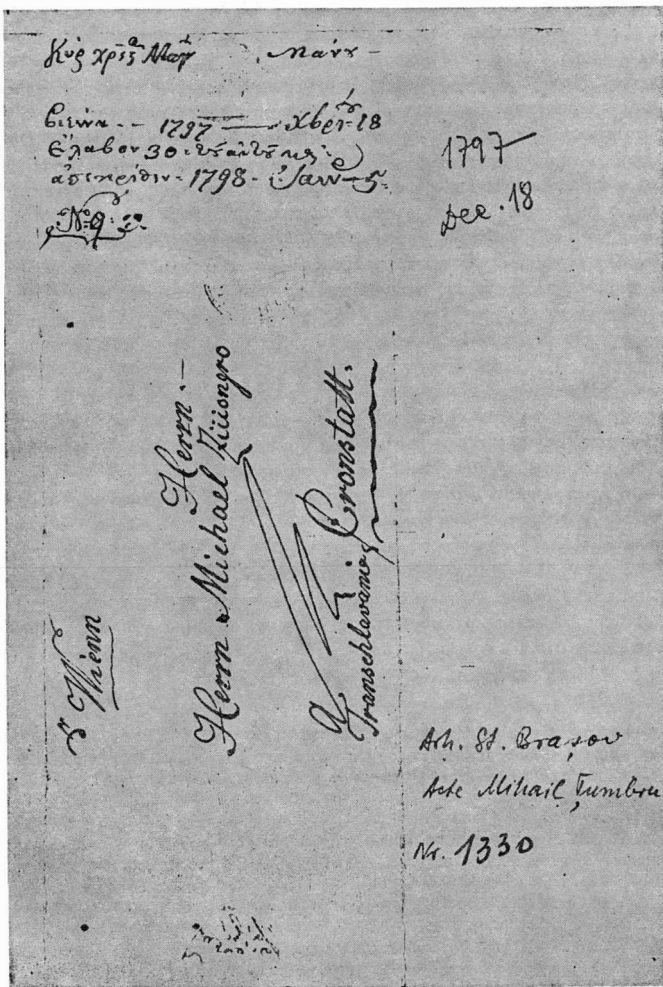
3. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 18-23.

4. Στὰ ἔγγραφα Legrand - Λάμπρου, σ. 14-15, ἀναφέρεται ὅτι συνελήφθη στὶς 26 Δεκεμβρίου τοῦ Ἀμάντου, ὁ.π., σ. 20-21, διαβάζουμε ὅτι συνελήφθη στὶς 25 τοῦ ἴδιου μηνῆ.

5. Γ. Λαῖου, Οἱ ἀδελφοὶ Μαρκίδες Πούλιου, ὁ Γεώργιος Θεοχάρης καὶ ἄλλοι σύντροφοι τοῦ Ρήγα. - Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς Βιέννης, «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος» 12 (1957) 211. βλ. καὶ Β. Π. Παναγιώτοπούλου, Προτάσεις τοῦ Π. Μαρκίδη-Πούλιου γιὰ ἐγκατάσταση ἑλληνικῆς τυπογραφίας στὴν Ἴονιο Πολιτεία, Πρακτικὰ Γ' Πανιωνίου Συνεδρίου, τ. Α', Ἀθήνα 1967, σ. 292-297.

6. Legrand - Λάμπρου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. 16-17· Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα, σ. ιη'-ιθ', 89-90, 94-95, 162-167, 184-185.

7. Γ. Λαῖου, Οἱ ἀδελφοὶ Μαρκίδες Πούλιου, σ. 215-216· μάταια ἡ σύζυγός του Ἐ-

Εικ. 2. 'Η δεύτερη σελίδα της επιστολής

δμως (1808) θά μπορούσε νά επιστρέψει στη Βιέννη¹.

Τò πρόβλημα είναι τώρα ποίοι είναι οί άλλοι δύο Ρωμαιοί πού «έφυλακόθησαν» μαζί με τόν Εδστράτιο 'Αργέντη και τόν Γεώργιο Πούλιο. Τò σχετικό έγγραφο τής αυστριακής αστυνομίας αναφέρει ότι τή νύκτα τής 24 Δεκεμβρίου συνελήφθησαν οί παρακάτω πέντε "Έλληνες τής Βιέννης: Εδστράτιος 'Αργέντης, Δημήτριος Νικολίδης, Παναγιώτης Μιχαήλ², Φίλιππος Πέτροβιτς και 'Ανδρέας Μακότης (διάβαζε Μαχούτης) και στίς 25 (26) ό «παμπόνηρος» Γεώργιος Πούλιος³. Λοιπόν οί άλλοι δύο πρέπει νά είναι ό Δημήτριος Νικολίδης και Παναγιώτης 'Εμμανουήλ: ό Μαχούτης, όταν γράφτηκε ή επιστολή προφανώς είχε άποφυλακισθεί, ενώ ό Πέτροβιτς ήταν Σέρβος: οί άλλοι συνελήφθησαν τίσ επόμενες μέρες με τήν πορεία τών άνακρίσεων. 'Ο Δημήτριος Νικολίδης, διδάκτωρ τής 'Ιατρικής, Γιαννιώτης τήν καταγωγή, κατηγορήθηκε ότι ήταν συνεργάτης τού Ρήγα, έψελνε τά έπαναστατικά του τραγούδια και άκόμη ότι είχε άρχισει μετάφραση τού έργου τού Mably, Περί τής τύχης, τών προόδων και τών άτυχιών τών 'Ελλήνων⁴. 'Ο Παναγιώτης 'Εμμανουήλ από τήν Καστοριά ήταν παλαιός υπάλληλος τού 'Αργέντη και τόν βάρυναν οί ίδιες κατηγορίες⁵· άδελφός του ήταν ό 'Ιωάννης 'Εμμανουήλ, φοιτητής τής 'Ιατρικής πού συνελήφθη και αυτός και μαρτύρησε με τόν Ρήγα και τούς συντρόφους του.

'Η επιστολή λοιπόν ατή τού Χρήστου Μάνου πρós τόν 'Ιωάννη Τσούμπρο (είκ. 1, 2) άποτελεί σύγχρονη και από τίσ λίγες μαρτυρίες πού έχουμε για τά δραματικά γεγονότα τής Βιέννης τή μέρα τής σύλληψης τών συνεργατών τού Ρήγα—γράφτηκε άλλωστε τέσσερις μέρες μετά τή σύλληψή τους. Σώζεται στα Κρατικά 'Αρχεία τού Βρασον, 'Αρχείο Μιχαήλ Τσούμπρου, έγγρ. 1730. Τήν εκδίδουμε στη συνέχεια επιφέροντας σιωπηρά όρισμένες διορθώσεις στη στίξη.

λίσσάβητ ζήτησε (τό Δεκέμβριο τού 1798 και τόν 'Ιούνιο τού 1799) από τήν κεντρική έξουσία τήν επάνοδο τού συζύγου της. "Όσο για τόν τυπογραφείο αυτό έκλεισε όριστικά. Βλ. επίσης Α ρ. D a s c a l a k i s, Rhigas Velestinlis, Paris 1937, σ. 168, σημ. 1.

1. Βλ. τή σχετική σειρά τών εγγράφων στού Π. Ένεπεκίδη, Συμβολή εις τήν ιστορίαν τών συντρόφων τού Ρήγα, σ. 32-34 (περιλήψεις εγγράφων).

2. Τò όρθό είναι Παναγιώτης 'Εμμανουήλ· λαθεμένα αναφέρεται μερικές φορές στα αυστριακά έγγραφα Μιχαήλ· πρβλ. Legend-Λάμπρου, δ.π., σ. 14-15· Λάμπρου, 'Αποκαλύψεις, σ. 124 σημ. 120.

3. Legend-Λάμπρου, δ.π., σ. 14-15· Λάμπρου, δ.π., σ. 60-61, 'Αμάντου, δ.π., σ. 16-23.

4. Περισσότερες λεπτομέρειες βλ. στού Legend-Λάμπρου, 'Ανέκδοτα έγγραφα, σ. 80-87· Λάμπρου, σ. 29, 75-76, 'Αμάντου, δ.π., σ. 16-21.

5. Βλ. Legend-Λάμπρου, σ. 86-91, Λάμπρου, σ. 76· 'Αμάντου, δ.π., σ. 20-21.

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Βρασσοβόν

Τοῖς κυρίοις Μηχαήλ Ζούμπρου καί συντροφία
τῇ 18 Χβρίου 1797 Βιένα

Μὴν ἔχοντας τιμίαν σας διὰ τὴν ἀποκριθῶμε σὰς λέγομεν, ὅτι οἱ εἰς Σέξθας κύριοι Ἰωάννης Χ' Δημητρίου καί συντροφία τὸν προαπελθόντα μῆνα μᾶς ἔγραψαν ὅτι ἔχετε νὰ ἔλθετε ὀγλήγωρα μόνοι σας ἐδῶ εἰς Βιέναν μᾶς περικλείαν καὶ ἓνα γράμμα σας, νὰ σὰς τὸ ἐγχειρίσωμεν ἐδῶ, ἐχάρημεν, πλήν προσμένον-
τας σήμερον καὶ αὔριον, ματέως ἐπροσμέναμεν, ἐπειδὴ οὔτε μίαν γραφὴν δὲν μᾶς ἐγράφατε περὶ τούτου—προσέτι οἱ εἰς Σέξθας φίλοι μᾶς λέγουσι διὰ τὴν εἰς τὴν μητρόπολιν θεωρηθεῖσαν ὑπόθεσιν ὅτι κανένα γράμμα μαρτυρικὸν δὲν ἔγινεν, ἐξ αἰτίας τοῦ δεσπότη, ὅπου χωρὶς νὰ λάβῃ ἄ(σπρα) δὲν θέλει νὰ ὑπο-
γραφῆ. Περὶ τούτου ἐλπίζομεν νὰ ἔγραψαν καὶ τῇ τιμότητι σας καὶ εἰς κερὸν ὅπου δὲν ἐντερεσάρει, πῶς δὲν ἐγράφατε νὰ πληρώσουν κάτιτι τῷ δεσπότη καὶ νὰ γίνη τὸ μαρτυρικὸν γράμμα καὶ νὰ τὸ στείλῃ ἐδῶ ὁ S. Κόνσολας, διὰ νὰ λάβῃ τέλος ἡ κρίσις σας. Ἡμεῖς ἐγράψαμεν τοῖς κοῖς Ἰωάννη Χ' Δημητρίου καὶ συντροφία χωρὶς ἄλλον νὰ φροντίσωσι νὰ γίνη τὸ μαρτυρικὸν καὶ μᾶς ἀπεκρι-
θησαν ὅτι θέλουν τὸ ἀκολουθήσει. Εἰς εἰδησίην σας ὅτι τὸν Ἀρτζέντην ἔχει τὸ ἐδῶ ἐνδοξότατον κριτήριον φυλακωμένον διὰ κάποια σφάλματά του, εἶχαν βουλώσει καὶ τὴν καντζελαρίαν του, ὅμως πάλιν ἐξεβουλώθη, καὶ ὁ ἐπίτροπος
του ἀκολουθεῖ τὴν κορδέσπονδενζία καὶ πληρωμάς του, αὐτὸς δὲ εἶναι φυλα-
κωμένος χωρὶς νὰ τὸν ἀνταμώσῃ κανένα, σὺν αὐτῷ ἐφυλακώθησαν οἱ τε ρω-
μαϊκὸς τυπογράφος καὶ ἄλλοι δύο ῥωμαῖοι. Καὶ παρακαλοῦμε νὰ μᾶς εἰπῆτε ἂν
μόνοι σας ἐρχεσθε εἰ κάμετε κανένα ἐπίτροπον διὰ νὰ παραδώσωμεν τὰ βέξιλα,
πληρώνωντάς μας τὰ τῆς κρίσεως ἔξοδα. (ἐπειδὴ βούλομαι τὴν ἄνοιξιν νὰ κα-
τέβω διὰ τὴν πατρίδα) χωρὶς νεώτερα ἐπιμένομεν (;) εἰς ἀπόκρισίν σας καὶ
εἰς ὄρισμούς σας μένομεν Χρηστος Μάνου.

Κὸρ Χρήστος Μάνου

Βιένα.....1797

Χβρίου = 18

Ἔλαβον 30 τοῦ αὐτοῦ καὶ
ἀπεκρίθην = 1798 Ἰανου(αρίου) 5
No 9

Wienn
Herrn
Herrn Michael Züomgro
Transclavanie Gronstatt

R É S U M É

Ath. E. Karathanassis, Une lettre-témoignage de Christos Manou concernant les premières arrestations des collaborateurs de Rhigas Vélestinlis.

Dans sa lettre du 29 décembre 1797, adressée à Michel Tsoumbros, commerçant très connu à Braşov, originaire de Siatista, Christos Manou, commerçant grec à Vienne, originaire de Méléniko, porte un témoignage très important sur les événements survenus à Vienne ces jours-là: l'arrestation de Rhigas à Trieste le 19 décembre 1797, ainsi que l'arrestation de ses principaux collaborateurs à Vienne. Christos Manou fait passer dans la lettre très habilement toutes les informations concernant Eustrate Argentis, collaborateur principal de Rhigas, arrêté par la police autrichienne, G. Poullos, «l'imprimeur roméique» et deux autres «ρωμιούς» (grecs), à savoir Démètre Nicolidis, médecin, originaire de Jannina et Panagiotis Emmanouil, originaire de Kastoria.

La lettre en question est l'unique témoignage provenant du milieu grec de Vienne qui se rapporte aux événements douloureux de ces jours-là.